

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 34

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI GÖKHAN CANDOĞAN – Komisyon çalışmasına davetiniz için çok teşekkür ederim.

Bu Komisyonun kuruluşu aşamasından itibaren bu 14'üncü toplantısı, elimizden geldiğince bütün toplantıları takip etmeye, tutanakları okumaya ve bu sunum öncesinde bize gönderilen 30'un üzerinde çeşitli sunumları elimizden geldiğince okuyup bir fikre varmaya çalıştık. Bence burası Türkiye için çok büyük bir şans. Öncelikle bu konuda gerçekten hepimize çok teşekkür

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 35

ederim, Komisyon çalışmalarının gerçekten çok iyi bir içerikle ilerlediğini gördük.

Bugün herhangi bir gazetenin, "web" sayfasının çevrimiçi haber sitesine baktığımızda 15-20 haberin belki 3-4 tanesi en az çevreyle ilgili meseleler. Ben bugün şöyle bir baktığımda Marmara Denizi'ndeki deniz salyası sorunu, kuvvetli sağanak ve sel baskını uyarısı, Yeni Zelanda'da meydana gelen selle ilgili olağanüstü hâl ilanı, Sala Gölü nasıl kurtulur, Düden Şelalesi'ndeki kirlilik. Bu sadece bugün itibarıyla belli başlı haber sitelerindeki çevreyle ilgili haberler. Bu haberlerin hemen hemen tamamı aslında iklim değişikliğiyle bir şekilde bağlantılı. Bu sunumu hazırladıktan hemen sonra dün Çevre Bakanı bir açıklama yaptı ve Marmara Denizi'yle ilgili bir çalıştay düzenleneceğini ilan etti ve orada ilk belirtilen sebeplerden birisi iklim değişikliği sebebiyle suların ısınması. Bugün pek çok çevre sorununun özünde iklim değişikliği var. Bugüne kadar yapılan sunumlar daha çok çevrenin kirlenmesine ilişkin teknik anlamda sunumlardı. Bir hukukçu olarak bizim aslında işimizi en kolaylaştıran şey, Türkiye'nin şansı da burada iktidarıyla muhalefetiyle bütün kesimleri itibarıyla aslında iklim değişikliğinin varlığı konusunda kimsenin bir tereddüdünün olmaması. Biliyorsunuz, yakın zamana kadar Amerika'da başkan olan Trump iklim değişikliği konusunda şüpheli bir yaklaşım içindeydi, Amerika'da çok ciddi sayıda insan iklim değişikliği olgusuna inanmıyor, şüpheyle yaklaşıyor. Türkiye'de böyle bir şüphe olmaması, bunun bilimsel bir gerçek ve başımıza gelecek bir felaket olarak kabul edilmiş olması bence çok iyi bir başlangıç noktası yani bu oydaşlık ve mutabakatın sürdürülmesi bizim işimizi bundan sonraki süreçte çok kolaylaştıracak diye düşünüyorum. Dolayısıyla, iklim değişikliğini anlatmak, ne olduğu, ne olacağı konusu yeterince tartışılmış ve burada bir mutabakat var. Peki, bu, biz hukukçular için ne anlama geliyor? Burada, tabii ki çevre hukuku sanılanın aksine çok disiplinli, çok zor, çok karmaşık ve bizdekinin aksine dünyada daha çok danışmanlık ya da yeni hukuk üretme

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 36

anlamında çok değerlidir. Bizde biraz davalarıyla gündeme geldi çevre hukuku çok. Bu konuda da çok ciddi bir eksiklik olduğunu, en sonda bunun da neden kaynaklandığı konusunda fikrimizi beyan etmek isterim.

Uluslararası anlamda, uluslararası çevre hukukunun oluşumu Birleşmiş Milletlerin 1972'deki Stockholm, 1992'deki Rio Konferanslarıyla çok ivme kazanmıştır. 1992'deki Rio Konferansı uluslararası çevre hukuku için bir başlangıç noktası, bir dönüm noktasıdır ve bu toplantıların 3 noktada ele alınması söz konusu. Bir tanesi, bir politika belgesi üretilir, bir tanesi, bir eylem planı açıklanır ve bir de kurumsal yapı ortaya çıkar. 1992 Rio'da bir Rio Deklarasyonu ilan edildi, kısa bir girişi ve 27 prensibi vardır. Rio Deklarasyonu'nun, açıklamasının, bildirisinin hemen ardından da az önce gündeme gelen Çerçeve Sözleşme, İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi imzalanmıştır. Eylem belgesi olarak ise Ajanda 21 denen, 21 eylem planı şeklinde, nasıl o noktaya gelineceği konusunda bir açıklaması vardır. Kurumsal yapı olarak ise sürdürülebilir kalkınma organizasyonunun kuruluşuna orada ilk defa tanıklık ederiz. Bu çerçeveyi şu açıdan belirtmek istedim: Tabii ki Birleşmiş Milletlerin yapısı, hukuki anlamda teknik altyapısı ve dili çok farklı, egemen bir devletin bir meseleyi ele alış şekliyle çok farklılık arz ediyor ama biz de bugün eğer Türkiye'de iklim değişikliği ve şu anda yaşanmakta olan sürece bir müdahaleden ve kalıcı bir çözümden bahsediyorsak evvelemirde biz de uluslararası düzeyde yapılan etkinlikleri egemen bir devletin kendi hukukuna yansıtması sürecinde gündeme getirip harekete geçmemiz gerekiyor. Nedir bu? Bu da bizim anladığımız anlamda, aslında, yeni bir kanuna ihtiyacımız olduğunu çok net bir şekilde söyleyebiliriz. Bu kanun tabii ki buradaki sunumlarda, özellikle İklim Değişikliği Başmüzakerecisinin sunumunda bahsi geçen iklim değişikliğiyle ilgili kanundur. Rio'dan itibaren bütün mesele...

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 37

Az önce MÜSİAD heyetini dinlerken -pek çok noktada uzlaşması çok zor görülen çevre koruma ile kalkınma gibi 2 büyük kavramı bizim bir araya getirip bir denge kurmamız gerekiyor; aslında çevre hukukunun en büyük güçlüğü de burada- sanayici olarak pek çok şeyden bahsedildi ama ben de bir yurttaş olarak pek çok karşı argümanı rahatlıkla söyleyebilirim ama önemli olan artık bu tartışmayı yapmak değil, burada, dünyada ve Avrupa'da yeni bir denge arayışı -işte, Avrupa Yeşil Düzeni ya da Avrupa Yeşil Mutabakatı olarak az önce konuşuldu bu yeni bir denge arayışıdır- biz bunu nasıl kurabiliriz, bu konuda ne yapabiliriz buna bakmak lazım. Avrupa Yeşil Düzeni bizim açımızdan hukuk anlamında -çok kısaca geçeceğim- bir çevre programı değil, bir çevre koruma programı da değil, çevre koruma hedefi de değil; Avrupa Birliği'nin bizzat kendisi Avrupa Yeşil Düzeni'ni bir refah programı olarak kabul ediyor yani çevre ve kalkınmayı bir arada dengeleyip 2050 yılında karbon salınımını nötr hâle getirmiş bir kıta oluşturma hedefi var. Bu hedefe ulaşmak içinse Avrupa Birliği'nin birtakım politika araçları olacak. Burada bizi ilgilendiren kısmı, özellikle sınırda karbon uyarılama ya da sınırda karbon vergisi dediğimiz -az önce gene geçti- en önemli politika aracı da bu olacak. 2022'den itibaren uygulanması... Yani çok hızlı bir şekilde gündeme gelen bir uygulamadır.

Avrupa Birliği 2005 yılından bu yana emisyon ticaret sistemini uyguluyor ve bu emisyon ticaret sistemi belli üreticilerin atmosfere saldıkları karbonun tonu için serbest piyasada belirlenmiş fiyattan emisyon satın alması anlamında. Bu şekilde bir mekanizma olduğunda Avrupa Birliği içindeki üreticiler ek bir maliyet üstlenmiş oluyorlar ve bu ek maliyet sebebiyle üretimin karbon düzenlemesi olmayan ülkelere örneğin Türkiye'ye kayması gibi bir durum söz konusu ki bu da teknik olarak "karbon kaçağı" olarak tabir edilen düzenleme. Avrupa Birliği üreticilerinin haksız rekabet temelli şikayetleri üzerine Avrupa Birliği, bu sınırda karbon vergisi uygulamasıyla

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 38

2022'den itibaren ne yapacak? Kendi sistemine gelen ürünler için karbon yoğunluğuna bağlı olarak bir vergi getirecek. İşte, bu noktada tıpkı kişisel verilerin korunması mevzuatında olduğu gibi, bizim hukukumuzda, Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içerisinde bir düzenleme olmasa dahi, iklim kanunu çıkmasa dahi ne olacak? Bizim Avrupa Birliğiyle çalışan üreticilerimiz Avrupa Birliği düzenlemesine tabi olmuş olacaklar ama burada bunun vergisini Avrupa Birliği alacak. Burada önemli olan nokta, Türkiye'nin kendi hazırlığını, kendi ülke ihtiyaçlarını göz önüne alarak bu düzenlemeyi kendisinin bir an önce yaşama geçirmesi... Bu anlamda biz, Türkiye'nin salınımlarının çok düşük olmasının, Türkiye'nin yükümlülüklerinin çok düşük olmasının ya da Paris Anlaşması'ndaki çok istisnai durumunun değerlendirme dışı bırakılmasının gerektiğini düşünüyoruz. Çünkü biz bunu istesek de istemesek de bu yürürlüğe girecek. Hâl böyle olunca, bizim buna uyumumuzla ilgili zaten belli bir altyapımız var.

2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti, Dünya Bankasıyla hibe anlaşması yapan ilk ülke olarak bir projeye başladı. Karbon fiyatlandırma konusunda ne yapabiliriz? Burada da temelde, aslında dünyada 2 tane sistem olduğunu söyleyebilirim: Emisyon ticareti sistemi bir de karbon vergileri. Karbon vergileri... Vergi zaten bazı kesimler için doğrudan çok rahatsız edici bir kavram ve Avrupa'da örneğin Fransa'da sarı yeşililerin eyleminin başlangıcında getirilmek istenen birtakım yeşil vergiler olduğunu da biz biliyoruz. Dolayısıyla, ülkelerin büyük bir çoğunluğu karbon vergisini tercih etmiyor. Geriye kalan yöntem ise emisyon ticareti sistemi ve 2013 yılında başlatılan proje Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından Türkiye'de yürütülüyor. İlk fazında "Hangi sistemi uygulayalım Türkiye'de." denildi, bunlar kararlaştırıldı ve gördüğümüz kadarıyla 2'nci fazı uygulamaya geçti. Bu 2'nci fazında da bir iklim kanunu çıkarılması ve buna bağlı olarak da emisyon ticareti sistemiyle ilgili alt düzenlemelerin yapılması söz konusu; bu noktaya

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 39

geldi. Biz bu hazırlığı bildiğimiz için Çevre ve Şehircilik Bakanlığına yasal bir başvuru yaptık, dedik ki: “Barolar Birliği olarak biz iklim kanunu çalışmalarına katılmak istiyoruz. Çıkarılan, özellikle çevreyle ilgili düzenlemelerde hukuk tekniği yönünden çok ciddi eksiklikler olduğunu düşünüyoruz ve başından itibaren asıl yapmamız gereken hani, biz böyle bir kanun çıkmasını her koşulda destekliyoruz ama bunun mümkün olduğunca hazırlık aşamasında yer alırsak daha iyi uygulama kapasitesi olan bir kanun çıkabilir.” diyerek başvuru yaptık. Bakanlık ilk önce cevap vermedi, sonra 2’nci bir başvuru yaptık. Bu 2’nci başvurumuza Mart 2021’de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından verilen cevabın ilgili kısmını aktardım. Burada “Biz bir çalışma yaptık, bunu da Meclise sunduk. Mecliste de zaten -şu an burada olduğumuz- Komisyon Mart itibarıyla kuruldu. Komisyon çalışmalarına katılıp Meclis iradesiyle bu taşılığı edinebilirsiniz ve siz de bununla ilgili çalışma yapabilirsiniz.” dendi ve şimdi biz buradayız bu çerçevede. Dolayısıyla, burada ben geri kalan açıklamalarımızda özellikle kendi uzmanlık alanımız hukuk çerçevesinde iklim kanunu nasıl olmalı üzerinden gitmek isterim. Keşke Bakanlık bize son hâlini vermiş olsaydı, onun üzerinden bir değerlendirme yapmayı da çok isterdik ama ne yazık ki olmadı. Biz de bu PMR isimli bu projenin uygulayıcısı konumunda, onun “web” sayfasında bir taslak var oluşturulmuş iklim kanunu değişikliğiyle ilgili.

MURAT BAKAN (İzmir) – Kimin sayfasında?

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – PMR. Evet, yani, onu paylaşabilirim sizinle.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Şeyde de var, Bakanlığın...

Yani, bildiğimiz kadarıyla bir tane taslak var, bu da Çevre Bakanlığının da içinde olduğu bir oluşum olduğu için biz bunu en azından şuan itibarıyla güncel çalışma olduğunu varsayıyoruz.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 40

Şimdi, burada iklim değişikliği kanununun amacı esas itibarıyla kurumsal ve yasal bir altyapı oluşturmak, en önemli amaç bu. İkinci amaç ise, piyasa temelli çözüm mekanizması olarak emisyon ticaretini tanımlamak ve ilgili düzenlemeleri getirmek, gördüğümüz bu. Amacı belirtilmiş, ilkeleri ortaya konulmuş, planlama araçları -ki bunlar Birleşmiş Milletler örneğini vermiştim, politika belgelerine ihtiyaç var bu konuda- eşgüdüm ve birlikte hareket, devletin ve toplumun birlikte hareket edebilmesi için saf devlet değil, planlama araçları çok önemli. İşte, burada bir iklim değişikliği eylem planı, iklim değişikliği stratejisi gibi pek çok tanımlama yapılmış. Bu dokümanlarda -komisyona yapılan sunumlarda da gördüm- 2 temel uygulama aracı var. Aslında, bir tanesi azaltım hedeflerinin belirlenmesi, bir tanesi de uyum hedeflerinin belirlenmesi. Burada, da azaltım hedefi olarak öngörülen kurumsal bir çerçeveye de karşılık gelecek. İşte, Birleşmiş Milletlere bildirilen nihai hedefe ulaşmaya yönelik bir azaltım hedefe ortaya konulmuş, bunun da en son Birleşmiş Milletlere iletilen hâli artıştan azaltım, artıştan yüzde 21 oranında azaltım gibi, aslına bakarsanız bence çok yetersiz bir hedef, şu andaki en azından. Hedeflenen sera gazları, hangi sera gazları, bu kapsamda değerlendiriliyor, bunlar belirlenmiş, bu konularda herhangi bir sıkıntı olduğunu düşünmüyoruz.

İklim değişikliği politikasının belirlenmesi maddesiyle asıl ihtiyaç duyulan kurumsal yapının geldiğini görüyoruz. Burada, İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu diye bir kurul oluşturuluyor, bu kurulun bir Danışma Kurulu var, bir de bu kurulun 2 tane de Azaltım Komitesi olacak. Bunları şu şekilde toparlamaya çalıştım: Koordinasyon Kurulu karar organı, Cumhurbaşkanlığına bağlı, iklim değişikliğiyle ilgili plan strateji eylemleri koordine etmek, izlemek, değerlendirmek, karara bağlamak ve politika yapmakla görevli bir karar organı. Danışma Kurulu ise bu Koordinasyon Kuruluna danışma hizmeti vermek üzere 10 kişilik, 10 üyesi olması varsayılan

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 41

bir kurul. 2 tane alt komite var, o alt komitenin bir tanesi azaltım alt komitesi, 1 tanesi uyum alt komitesi.

Şimdi, burada Koordinasyon Kurulunun çevre hukukuyla ilgili her meselede olduğu gibi kimlerin katılımıyla olduğu çok önemli. Çünkü çevre hukukunu diğer hukuklardan ayıran en önemli noktalardan birisi katılım hakkının çok önemsenmesidir. Yani eğer bu dünya hepimizinse, hepimiz bu dünyada yaşıyorsak ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 56'ncı maddesi bütün vatandaşları, çevreyi korumayı bir görev olarak verdiyse -diğer hiçbir hakta böyle bir görevi yoktur- orada katılım çok önemli.

Şimdi, bakıyoruz Koordinasyon Kuruluna, Çevre ve Şehircilik Bakanı Başkan, Dışişleri Bakanı, Sanayi Teknoloji Bakanlığı, Bakanlıklar, 6-7 bakanlık sayılmış, Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı, Türkiye İstatistik Kurumu Başkanı, TOBB Başkanı, TÜSİAD Genel Sekreteri, MÜSİAD Başkanı, İklim Değişikliği Danışma Kurulu Başkanı, Belediyeler Birliği Başkanı.

Şimdi, burada, bu katılım düzeyi yetersiz, eksiktir. Şimdi, bizim sonuç alma niyetimiz varsa... Bakın, ben sendikalarla da çalışıyorum, çok az gündeme gelir, gündeme geldiği noktada çalışma hayatı ile çevreciler arasında çatışma olduğu varsayılır, gerçekten de öyledir. Örneğin, termik santral konuşuyoruz, termik santrallerinin yakın zamanda özelleştirilen dışında hepsinde sendika vardır. Sendikalar, işte termik santrallerin kapatılması demek orada çalışan işçilerin işsiz kalması demektir. Bir çatışma vardır ancak bunu aşmanın bir yolu var, yolu ne olursa olsun burada, bu kurumların yanında, işverenlerin olduğu noktada en azından TÜRK-İŞ'in olması gerekir.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Hangi sendika...

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU
BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Evet, mutlaka çünkü çalışma hayatını

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 42

ve işçileri çok doğrudan ilgilendiren bir mesele bu. Bu noktada, bir küçük örnek vermek isterim. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2019 yılı sonunda hazırladığı bir rapor var, bu raporda deniyor ki: "Küresel sıcaklık artışı 1,5 dereceyle sınırlasa dahi, 2030 yılında dünya genelinde toplam çalışma saatinin yüzde 2,2'si kaybedilecektir. Çünkü "ısı stresi" diye bir kavram var. Isı stresi genellikle 35 derecenin üstü sıcaklıklar olarak varsayılır, 35 derecenin üstü sıcaklıklarda siz, belli verimlilikleri kaybedersiniz. Yani insanın çalışmasının, sıhhatli bir şekilde çalışmasının derecesel eşiğidir bu.

Şimdi, iklim değişikliği ısı artışı dediğimiz noktada, örneğin, Türkiye'de yanlış hatırlamıyorsam meteorolojinin planlamalarında 2100'e kadar 6 derecelik bir yer yer artışlar öngörülüyor. 6 derecelik bir artış demek Akdeniz Bölgesi'nde yazları, sizin insanları nasıl çalıştıracığınızı sorusunu beraberinde getirir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Antonio Guterres'in de 2020 yılında yaptığı bir açıklama "1,2 milyar iş yani dünya istihdamının yüzde 40'ının varlığı sağlıklı ve istikrarlı bir çevreye doğrudan bağlıdır." Hatta burada güzel bir söylem var, "Ölü bir gezegende işler sürdürülemez."

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – İş yok demek.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU
BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Evet, yani iklim sağlıklı değilse iş de yok, hayatta yok anlamında çok güzel bir söylem. Dolayısıyla burada, Koordinasyon Kurulunda mutlaka çalışan temsilcilerinin olması lazım. Çevre hukuku alanında yani bu çevreyle ilgili çalışmalarda hukukçuların hep biraz dışarıda kaldığını ya da bazı noktalarda fazla içeride olduğunu görüyoruz. Burada, mutlaka örneğin, Barolar Birliğinin yani yapıcı olarak bu sürecin içinde olmak isteyen kurumların yer alması gerektiğini düşünüyorum. O anlamda, katılımcılık noktasında ciddi bir eksiklik olduğunu düşünüyorum.

Danışma Kurulu 10 kişi dedim, Bankalar Birliği temsilcisi, 2 alt komite Başkanı, üniversitelerden 5 akademisyen, en büyük üyeye sahip 2 STK'dan

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 43

tekrardan birer temsilci. Şimdi, bu 5 akademisyen özellikle... Yani burada, yaklaşık olarak belki 30'un üstünde sunum yapılmış, farklı uzmanlık alanları ile ilgili, kimisi çok üst üste örtüşmüş ama akademiden siz bu kurula danışma heyeti oluşturmak istiyorsanız belki 15-20 tane en az farklı disiplinden insanı buraya getirmeniz lazım Danışma Kuruluna. Danışma Kurulu adı üstünde karar organı olmadığı için Danışma Kurulunda sayıyı da ona göre karar kapasitesini dikkate zorlamayacak ama belli bir yoğunluğu da sağlayacak şekilde oluşturmak gerekli. Bu noktada, ben, Danışma Kurulunun da çok verimli olamayacağını buradaki düzenleme diye düşünüyorum. Alt komiteler ve seçimleri var, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bu konuda uygulayıcı bakanlık olarak belirlenmiş ulusal koordinasyon görevini yürütmek üzere, bu nokta çok önemli tabii ki, onu ama birazdan kanunun genel değerlendirmesinde sunmak isterim.

Kanunun kurumsal ve yasal düzenlemelerinden sonra piyasa temelli sera gazı emisyonu dağıtım mekanizmaları ile ilgili kısmı var ve bu kısım özellikle 3 tane, aslında, tek düzenleme diğerleri birer madde. Emisyon ticaret sisteminin ne olduğu, nasıl işletileceğine ilişkin, borsası, bununla ilgili düzenlemeler var. Diğer mekanizmalar, emisyonu ticaret sistemi dışında hangi mekanizmalar olabilir, bir de teşvikler, bunlarla ilgili açıklamalar var. Emisyon ticaret sistemi... Ben hukukçu olarak tabii çok anlamakta zorlandığım için kendi anladığım basitlikte hani belki de şey yapmak lazım. Sonuçta, bütün sanayi tesisleriyle ilgili kurmak istediğiniz, var olan veya bundan sonra kurulacaklarda başlangıçta bir karbon salınımı hesaplaması yapmanız gerekiyor. Yani yapacağınız faaliyette ne kadar karbon salacaksınız? Sonra, devlet her bir sektör için üst limit belirleyecek ve bu limitin içinde tahsis... Yani A şirketini "Sana işte beş birim tahsisat yapıyorum."... Devlet ücretsiz tahsilat yapabilir veya açık arttırmayla yapabilir. Avrupa Birliğinde olduğu gibi ilk başta ücretsiz tahsisat olabilir daha sonra açık arttırma, fiyatlandırma

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 44

yapabilir. Kuruluşlar bu sistem çerçevesinde karbon salınımına bakacaklar eğer belirlenen limitlerin üstüneyse gidecekler bunu başka bir yerden satın alacaklar, ek tahsisat satın almış olacaklar, emisyon ticaret sistemi aslında özünde bu şekilde bir ticaret mekanizmasını öngörüyor diyebilirim. Bütün dünyada Güney Amerika, Avrupa'da 2005'ten bu yana pek çok ülkede, özellikle, gelişmekte olan ülkelerde de uygulanıyor. Çünkü aslında bu gelişmekte olan ülkeler için bir gelir kaynağı olabilir. Yani Avrupa'daki bir yatırımcı kendi ülkesinde ETS sistemi yetmediği noktada çünkü bu kapasite sınırlı, gelip Türkiye'de örneğin, "Siz gidin bana şu bölgede 100 hektarlık bir orman kurun." deyip o 100 hektarlık ormanın karbon yutağını, tuttuğu karbon üzerinden kendisine bir telafi mekanizması elde etmiş olacak ve bununla ilgili de Türkiye'ye para ödemiş olacak. O yüzden gelişmekte olan ülkeler uzun bir süredir aslında bu sistemi uyguluyorlar kendi içlerinde.

Diğer piyasa temelli mekanizmalar, işte, -beyaz sertifika- enerji verimliliği sertifikası ticareti, yenilenebilir enerji sertifikası ticareti, bunlar ve teşvikler birer madde; bu kadar. Dolayısıyla aslında bu kanunda bunların düzenlendiğini söylemek de çok zor.

Şimdi, kanun bu şekilde, kanuna baktığımızda Avrupa Birliği tarafından kabul edilen İklim Anlaşması'nın hemen hemen aynısı olduğunu söyleyebilirim yani uzunluk olarak da içeriği itibarıyla da çok farklı değil. Ancak burada tabii ki şöyle bir, Birleşmiş Milletlerle ilgili söylediğimiz gibi, Avrupa Birliğinin yapısını dikkate alarak, orada Avrupa Birliği üye ülkelerin egemenlik yetkisiyle arada çok ince bir ayırım olduğu için hazırladıkları düzenlemelerin dili farklılaşıyor. Yani o dili siz olduğu gibi Türkiye'ye, egemen bir devletin kanun yapısına aktarırsanız uygulamada çok ciddi sıkıntı yaşarsınız. Yani doğrudan çeviri bir yasal düzenleme yapmış olursunuz ve uygulayamazsınız.

Şimdi, bu kanunda bu anlamda biz -doğrudan çeviri koku ve çok da teknik olarak oturmayan- çeviri hataları olduğunu, açılmış ama kapatılmamış

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 45

parantezler olduğunu düşünüyoruz. İşte, az önce söyledim, koordinasyon kurulunun kararları bağlayıcı. Şimdi, koordinasyon kuruluna öyle bir yetki veriliyor ki âdeta siz ikinci bir üst merci oluşturmuş oluyorsunuz. Enerji Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Orman Bakanlığı; bütün bunları bünyesinde toplayan ve bunların aldığı kararları sorgulayıp bir de bağlayıcı karar alacak bir üst kurul kuruyorsunuz. Şimdi uygulamada -yani siz de, burada hepiniz benden daha iyi bilirsiniz tahmin ediyorum- hani bazen aynı bakanlığın içindeki daireler arasında bile inanılmaz yetki kapışmaları olurken bunu “Bağlayıcıdır.” deyip bıraktığınız noktada siz hiçbir kararınızı uygulatamazsınız; Avrupa Birliği için bir anlamı olabilir ama Türkiye’ye çok uyduğunu düşünmüyoruz. Bu hâliyle bu metnin yasalaşmasında... Ben yani her koşulda çıkmasını desteklerim ama şu andan itibaren biraz da hukukçuların desteğini alarak; işte, akademide birkaç tane de olsa hukukçumuz var, çevre hukukçusu, Danıştaydan, Yargıtaydan, Anayasa Mahkemesinden, yüksek mahkemelerden insanların da olacağı, Barolar Birliğinin de olacağı bir hukukçu komisyonu bu metni yeniden ele alıp, iklim bizi beklemediği için bizim hızlı bir şekilde bu düzenlemeyi yapıp... Çevre Bakanının ocak ayında açıklaması vardı “Biz 2021’de iklim kanununu hemen çıkaracağız.” diye, 6’ncı aya geldik, dolayısıyla bunun bence bir an önce kurulmasında fayda var.

Şimdi, bir iki uygulama örneğiyle bitirmek istiyorum. Siz de bahsettiniz, müzakerelerde örneğin neden Türkiye Ek 1, Ek 2; bugünkü tuhaf durumuna nasıl düşmüş? İşte, o tarihte, Marakeş öncesinde yapılan toplantıda bir şekilde bonkörlük yapıp iki listeye de yazılmışız, bugün de çıkamadığımız bir sorunun içindeyiz. Burada aslında Türkiye’deki çevreyle ilgili pek çok meselede bizim en büyük eksikliğimiz alana derinlik katacak entelektüel birikim yok, çevre hukukuyla ilgili çok net söyleyebilirim çünkü Türkiye’de hukuk fakültelerinde çevre hukuku kürsüsü yok, Türkiye’de doktora yapmak

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 46

istediğinizde bilim alanları listesinde çevre hukuku yok. Yani bunu ben ilk öğrendiğimde çok şaşırılmıştım, inanmadım. Hani onca genç insanın çalışmak istediği, fikir üretmek istediği bir alanda bizim üniversitelerimizde alan yok. Türkiye’de çevre hukuku alanında doktora yapmış -bazı tartışmalar var ama- 2, en fazla 3 kişi var biliyor musunuz; 2 veya 3. Şu anda onlar da çevre hukuku kürsüsü olmadığı için birisi milletlerarası hukuk kürsüsünde, birisi özel hukuk kürsüsünde, birisi de kamu hukuku kürsüsünde çalışma yapıyorlar. Bu insanların hiçbirisinin ne yazık ki doğrudan çevre hukuku çalışma hakkı, imkânı yok. Şimdi siz üniversitelerinde çevre hukuku kürsüsü olmayan bir ülkede bu tür yasal düzenlemeleri derinliğine ele alıp bir noktaya getiremezsiniz, müzakerelerde başarı elde edemezsiniz çünkü bunun, hukukçunun bakış açısının çok ciddi eksiklik oluşturduğunu düşünüyorum. Biz ne yaptık? Barolar Birliği olarak biz YÖK’e bir başvuru yaptık, dedik ki böyle bir ciddi sıkıntı var, lütfen, üniversiteler bünyesinde -sayıları ne yazık ki çok artmış- hukuk fakülteleri bünyesinde çevre hukuku kürsüsü ana bilim dalı kurun. YÖK Başkanlığı da, sağ olsun, bu bizim başvurumuz üzerine Üniversitelerarası Kurula gönderdi görüş oluşturulması için. Biz şu anda Üniversitelerarası Kurulun bu konuda bir görüş oluşturmasını bekliyoruz. Bu konuda biz Çevre Komisyonu Başkanı Muhammet Bey’le mümkün oldukça bir araya gelip görüşmeye çalışıyoruz, kendisinin de desteğini istedik. Kendisi de bu konuda bize destek verdi.

MURAT BAKAN (İzmir) – Biz, muhalefetle de görüşürseniz seviniriz, Çevre Komisyonu üyeleriyle.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Yani son dönemde çok bire bir olmadı, olsa geleceğiz.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 47

MURAT BAKAN (İzmir) – Yani Muhammet Bey’le görüşmenizden mutluluk duyarız ama Cumhuriyet Halk Partisiyle de şey yaparsanız biz çok seviniriz.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Tabii ki pandemi dönemi, biz de yeni bir yönetimiz, iki yıl falan oldu. Yani Meclise çok fazla gidip gelemiyoruz ama bülten çıkarmaya başladık, onu bütün Çevre Komisyonu üyelerine iletmeye çalışıyoruz.

MURAT BAKAN (İzmir) – Okuyoruz bültenlerinizi. Noyan Özkan’ın şeyini yazdınız, teşekkür ederiz.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Noyan Bey’le benim bire bir çalışma şansım da olmuştu.

Bu konuda dönüş bekliyoruz. Meclisin bu konuya el atması hâlinde bu sorunun kısa bir sürede çözüleceğine eminim. Uygulamadan bir örnek vermek isterim: Anayasa Mahkemesi kararına konu olmuş bir şeydir. Kars’ın Susuz ilçesinde bir çay var, Susuz Çayı. Bu Susuz Çayı’nın 2006 yılında Valilik denetimi sırasında bütün kanalizasyonunun hiçbir arıtmaya tabi olmaksızın nehre akıtıldığı tespit ediliyor. Valilik işte, Belediyeyi uyarıyor bir arıtma şeyi yapın diye. Sonra 2007 yılında “2012’de bitirilecek şekilde biz burada arıtma tesisi yapmak üzere çalışmaya başladık.” diye bir taahhüt geliyor Belediyeden. Orada bir de Porsuklu köyü var görüyorsunuz; çay oradan geliyor, Porsuklu havzasından geçerek gidiyor. Porsuklu köyünde insanlar “Biz hayvancılıkla uğraşıyoruz. Bu çayı kullanıyoruz hayvanlarımız ve biz. Kanalizasyon, arıtma olmaması sebebiyle zarara uğruyoruz.” deyip dava açıyorlar. O dava -en nihayetinde bir şekilde bu bireysel tazminat davasıdır reddediliyor, Anayasa Mahkemesine gidiyor ve Anayasa Mahkemesi 2018 yılında verdiği bir kararla diyor ki: “Devlet olarak siz bu arıtmanın

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 48

yapılmasından sorumlusunuz. Arıtma yapılmaksızın kanalizasyonun doğrudan çaya verilmesi, akarsuya verilmesi insan hakkı ihlalidir.” Burada niye aldım örneği? Bakın, şeffaflık açısından çok güzel, bütün illerde durum raporu yayımlıyor çevre ve şehircilik il müdürlükleri. Ben bu karardan sonraki Kars’la ilgili il müdürlüğü raporlarına baktığımda 2019 yılı -ki bu 2020’nin oldukça geç tarihinde yayımlandı- bakın, Kars’ın merkez ve köylerinde -Susuz da var- atık sulardan kaynaklanan kirliliğinin nedenleri a, b, d... A’da örneğin burada kanalizasyon sisteminin olmaması ya da yeterli olmaması sebebiyle gerçekleşen kirlilik. 2019 itibarıyla kentsel atık su arıtma tesislerinin durumu: Susuz ilçesine bakın, arıtma tesisi yok. 2007 yılında yerel yönetimin “Ben planladım, 2012’de devreye alacağım.” dediği arıtma tesisi 2018’de verilen Anayasa Mahkemesi kararına rağmen 2020 yılında yok; şu anda var mı yok mu, ondan emin değilim. Yani mevzuat açısından çok ciddi sıkıntılarımız olmayabilir ama uygulama noktasında çok ciddi sıkıntılarımızın olduğunu görüyoruz. Bunun da bu Komisyon ve benzeri çalışmalarla giderilmesi en büyük hedefimiz.

Öneriler:

Biz iklim değişikliği kanununun belirttiğimiz şekilde çalışılarak, düzeltilerek, Türkiyelileştirilerek derhâl 2021 yılı içinde yasalaşmasını istiyoruz. Bunun alt düzenlemeleri de gerekecek.

Uluslararası camiadan kopmamak için Paris İklim Anlaşması’nın onaylanmasını istiyoruz. Komisyon tutanaklarından gördüğüm kadarıyla iklim başmüzakerecisinin sözlerinin satır aralarında da yakında bu konuda bir gelişme olabileceği umudunu bekliyoruz -umuyorum- çünkü bu, belki biz Türkiye’de iç düzenlemelerle çok daha fazlasını...

MURAT BAKAN (İzmir) – Meclis yetkili ama biliyorsunuz Bakanlık değil.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 49

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Biliyorum, sizin şeylerinizi de gördüm, Başkan Bey de, sanırım, zaten destek herkes.

Yani bu bir an önce çıkıp Türkiye'ye bunun liderlik anlamında da çok büyük etkisi olacağını düşünüyorum. Türkiye'nin hareketlerini takip eden bir coğrafyada ben Paris İklim Anlaşması ya da iklim değişikliği konusunda Türkiye'nin önderlik edebileceğini, bunun da ötesinde, burada eski teknolojinin savunucusu anlamında birtakım söylemler oldu. Artık o teknoloji bitti, bitmek zorunda, geride kalmak zorunda. Bunu yapabilmek için de mümkün olduğunca hızla o dönüşümü sağlamak için çalışma yapmak lazım, bu tür süreçlerin içinde yer alması gerekiyor.

Ben “çevre hukuku kürsüsü kurulması” konusunda Meclisin hassasiyetinin doğrudan etkili olacağını düşünüyorum, tabii, bir de iyi uygulamaların tasarlanması ve desteklenmesi mutlaka gerekiyor.

Marmara Denizi'yle ilgili hepimizin gözünün önünde bir aydır... Hepimiz çok üzgünüz ama gözümüzün önünde ve daha birkaç gün öncesine kadar resmî bir yetkiliden -sadece merkezî yönetim değil, bir yerel yöneticiden dahi- sağlıklı, bize umut vaat edecek bir söz duyamadık yani bu Çalıştay yapılıyor ama bunların bir an önce hızlı bir şekilde yapılması, kısa, orta ve uzun vadeli çözümlerin getirilmesi gerekli; bunlar yapıldığı takdirde Türkiye'nin, birikimi itibarıyla, hukuk sistemi itibarıyla ve teknolojik altyapısı itibarıyla çok daha iyi noktaya geleceğini ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinin giderimi konusunda bir yol alınacağını düşünüyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Özellikle Sayın Avukat Gökhan Candoğan'a güzel sunumundan dolayı teşekkür ediyoruz.

Esasen şunu belirteyim: Sizin de işaret ettiğiniz gibi çevre hukuku çok önemli. Aslında ben de İstanbul Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 50

Bölümünde hem öğretim üyesi hem de Çevre Teknolojisi Ana Bilim Dalı Başkanı iken Çevre Mühendisliği Bölümü programına çevre hukuku dersi koydurmuştuğuk yani çok faydalı ama çevre hukukunu verecek hoca da pek bulamadık. Bu konu da hakikaten çok önemli yani uluslararası müzakereler için de şart. Sadece Türkiye'deki çevre hukuku değil, uluslararası çevre hukukunun da mutlaka ele alınması gerekiyor; bu teklifiniz gerçekten güzel. Diğer çevre mühendisliği bölümlerinde bu ders var mı, yok mu, onu bilemiyorum, onu da araştıracağım. Onlara da konulması lazım yani çevre hukukunun çevre mühendislerine verilmesi gerektiği gibi, belki hukuk fakültelerinde de bir ana bilim dalı başkanlığının olması uygun olabilir diye düşünüyorum çünkü önemli bir konu.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Bizi çevre hukuku da kurtarmayacak, iklim hukuku falan kurulması gerekecek bundan sonra bence.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – İklim hukuku mu?

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Böyle giderse Türkiye'nin çevre hukuku da bizi kurtaramaz.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Peki, şimdi müsaadenizle İzmir Milletvekilimiz Sayın Murat Bakan'ın bir sorusu var.

Buyurun Murat Bey.

MURAT BAKAN (İzmir) – Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Değerli meslektaşım, teşekkür ederiz sunumunuz için.

Sizin Komisyon olarak hazırladığınız dergi bize geliyor. Son derginizde de güzel yazılar vardı, okudum, onun için de teşekkür ederiz. İkinci bir teşekkür; arka sayfasına bizim İzmir Baro Başkanlığımızı yapmış Avukat Noyan Özkan'ın -çok kıymetli bir hukukçuydu, genç yaşta kaybettik- bir yazısını koymuşsunuz, onun için de çok teşekkür ederim, benim çok değer verdiğim bir büyüğümdü.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 51

Siz bu iklim yasası taslağıyla ilgili görüşlerinizi ayrıntılı olarak paylaştınız. Bu taslakla ilgili sizin hazırladığınız bir taslak var mı Barolar Birliğı olarak? Bir öneriz var mı, bir öneri taslağı var mı? Yani eleştiriler var, tamam ama “Şöyle değil, böyle olmalı iklim yasası.” diye bir hazırlığınız var mı?

Paris Anlaşması’yla ilgili tavrınızı söylediniz; Türkiye kömürden çıkmalı mı yani sizin bakış açınız nedir? Yeni termik santraller planlanıyor çokça -gerçi bunlara finansman bulmakta zorluk çekilecek, öyle gözüküyor önümüzdeki süreçte- bununla ilgili düşünceniz ne?

Bir de “Kanunlar yeterli olabilir ama uygulamada sıkıntı var.” dediniz. Bizim hocalarımızın hukuk fakültesindeyken bize söyledikleri bir söz vardı, onunla bitireyim konuşmamı; “İyi kanunlar kötü uygulayıcılar elinde kötü kanun, kötü kanunlar iyi uygulayıcılar elinde iyi kanun.” der hukuk teorisi. Dolayısıyla sadece kanunların iyi olması yetmiyor, iyi uygulayıcıların da olması gerekiyor.

Teşekkür ederim katkılarınız için.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Teşekkür ederiz.

CİHAN PEKTAŞ (Gümüşhane) – Yoklama istenmiş, biz geçelim mi?

MURAT BAKAN (İzmir) – Cevaplardan önce bir ara verelim olmazsa...

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Cevaplardan önce bir ara verelim, müsaadenizle.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU
BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Tamam.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Ama yazılı da cevap gönderebilirsiniz.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU
BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Yok, eğer sizin için de uygunsa buraya gelmişken cevaplayayım.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 52

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Yoklama için bir gidelim, ara verecektik zaten.

Toplantıya yarım saat ara veriyoruz.

Kapanma Saati: 17.05

İKİNCİ OTURUM

Açılma Saati: 17.40

BAŞKAN: Veysel EROĞLU (Afyonkarahisar)

BAŞKAN VEKİLİ: Nevzat CEYLAN (Ankara)

SÖZCÜ: Semra KAPLAN KIVIRCIK (Manisa)

KÂTİP: Hasan KALYONCU (İzmir)

-----0-----

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Toplantımızı açıyorum.^(x)

Evet, sorular vardı. Murat Bey'in sorusundan sonra şimdi Nur Hanım da bir soru yöneltecek.

Eskişehir Milletvekilimiz Jale Nur Süllü Hanımefendi, buyurun efendim, söz sizde.

JALE NUR SÜLLÜ (Eskişehir) – Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Ülkemizde açılmış bir iklim davası var mı hiç bildiğiniz yani hukuk düzenimiz böyle bir dava açılmasına uygun mu, bir onu soracağım. Mesela Hollanda'da bir mahkemenin böyle bir kararı var, bu İngiliz-Hollanda şirketi

^(x) Coronavirüs salgını sebebiyle toplantı salonundaki Başkanlık Divanı üyeleri, milletvekilleri, katılımcılar ve görevli personel maske takarak çalışmalarına katılmaktadır.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 53

Shell'i tehlikeli iklim değişikliğine sebebiyet vermekle suçlu bulunduğu bir dava var. İşte Friends of the Earth Hollanda ve 17 bin vatandaşın açtığı bir dava bu. Bir de o konuda böyle bir bilgi alabilirsek hani Türk kamuoyu açısından da yararlı olacağını düşünüyorum ben.

Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN VEYSEL EROĞLU – Evet, buyurun, söz sizde.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU
BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Teşekkür ediyorum.

Şimdi, Noyan Özkan, İzmir Barosu eski başkanımız; bizim çevre hukuku çalışan bütün avukatlar içerisinde çok kıymetli, çok değerli, çok beyefendi ve gerçekten örnek bir avukattı. Ben de bir dava sürecinde birlikte çalışma şansı elde etmiştim. O yüzden, gerçekten bizim için çok önemli bir değer kendisi.

Şimdi, bizim Barolar Birliğinin iklim kanunuyla ilgili bir çalışması var mı? Evet. Biz, böyle bir kanunun yürürlüğe gireceğini... 2021'de, özellikle açıklama yapıldıktan sonra hemen zaten bir yandan işte Bakanlığa başvuru yapıp "Biz de içinde yer almak istiyoruz." derken bir de bu alanda 3-4 tane akademisyen var zaten, hepsi bizim komisyonumuzun danışma kurulu üyesi, onlarla birlikte bir iklim çalışma grubu oluşturduk ve hatta bir iki toplantı da yaptık bu öncelikle var olan taslak üzerinden ancak sonrasında bize bu taslağın çok belirsiz bir akıbeti olduğu söylendiği için biraz bunun netleşmesini bekliyoruz ama bu konuda bir girişim başlattık. Ben de açıkçası Türkiyelileştirme konusunda bizim çalışmamızın önemli olduğunu düşünüyorum kendi deneyimlerimiz üzerinden. Bu konuda çalışmaya devam edeceğiz.

Kömürlü termik santraller için bizim görüşümüz son derece net. Bu fosil yakıtların hiçbirisi gelecekte olmayacak. Bu gelecek ne kadar yakın bir gelecek olursa o kadar iyi. Burada tabii ki bilimsel anlamda işte iklim değişikliğine sebep olması bir tarafa, bizim termik santrallerimizin önemli bir

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 54

kısının daha beter sorunları var. Yani biz partikül madde PM 2,5 için bir sınır değeri belirlemedik örneğin, bu tozlar, partiküller havaya salınan; bununla ilgili uluslararası anlamda belirlenmiş standartlar, uygulama yükümlülükleri var, bunu henüz yerine getirmedik. Partikül madde 10'la ilgili ve bazı gazlarla ilgili sınır değerlerimiz var ama orada da şunu belirtmek isterim: Komisyon Başkanımızın ilk sunumunda ve sonraki bazı sunumlarda Türkiye'de özellikle termik santrallerde verilerin çok ciddi bir şekilde takip edildiği şeklinde sunumlar yapıldı. Gerçekten de zaten ÇED çerçevesinde böyle bir yükümlülük var ancak ne yazık ki biz Türkiye'de belli termik santral bölgelerinde yapılan ölçümlerle ilgili hiçbir bilgiye sahip değiliz. Bu konuda ÇED raporlarındaki verilerin de çok güncel, doğru ve geçerli olduğunu ne yazık ki düşünmüyoruz. Çevre hukuku açısından şeffaflık çok önemli, bilginin paylaşımı çok önemli. İşte yarın öbür gün iklim kanunu ve emisyon ticaret sistemi geldiğinde doğru bilgilerle o sistemin ilerlemesi lazım. Bu sebeple buradaki verilerin, özellikle termik santralin emisyonlarıyla ilgili verilerin ticari sır olması gibi bir şey de söz konusu olamayacağı için biz bu konuda biraz daha hassasiyet oluşturulmasını ve özellikle yöre insanlarının bilgisine açılması gerektiğini düşünüyoruz. Şimdi, şu anda tercih edilmesinin tek sebebi görünürde ucuz olması ama yakında ucuz da olmayacak.

MURAT BAKAN (İzmir) – Şu anda da ucuz değil.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU
BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Evet yani şu anda da aslında şey ama...

MURAT BAKAN (İzmir) – Yenilenebilir göze daha pahalı kömür.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU
BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Evet, uzun vadede kesinlikle öyle etkileri açısından ama dışsallaştırılmış maliyetler var ekonomi terimleri açısından da.

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 55

Nur Hanım'ın sorusuyla birleştirerek cevaplandırmak isterim. Türkiye'de şu ana kadar iklim davası açılmış değil ancak biz çok ciddi olarak iklim davası çalışıyoruz. Önümüzdeki dönemde termik santrallerle ilgili, salt kamu kurumlarına değil, özelleştirilmiş termik santralleri ve çevre yükümlülüklerini bugün bile hâlâ yerine getirmekten çok uzak santraller var, 6 tanesi özellikle, altı ay kapatılan, sonra geçici olarak açılan, on küsur yılda yapılmayan yatırımın altı ayda yapılması zaten mümkün değil ve biz burada yöre insanlarının iklim davaları açacağını görüyoruz. Önümüzdeki dönemde bu konuda çok fazla sayıda iklim davasıyla karşılaşacağız Türkiye'de. Türkiye'de iklim davasının açılmasının önünde hiçbir engel yoktur.

MURAT BAKAN (İzmir) – Sayın meslektaşım, Türkiye'ye karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açılmış, Türkiye'yle beraber 32 ülkeye açılmış, 4'ü çocuk aktivistlerin açtığı dava var.

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ ÇEVRE VE KENT HUKUKU KOMİSYONU BAŞKANI AV. GÖKHAN CANDOĞAN – Greta'nın davası, biliyorum.

Açıkçası şöyle: Hani çözüm bulmaksa eğer -burada kimsenin derdi Türkiye'yi mahkûm etmek ya da şey değil- biz Türkiye'den bu işi çözebiliriz diye düşünüyorum. Belki de davalara gerek kalmadan da pek çok süreç aşılabilirdi ama Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ya da dışarıdaki bazı süreçlerin Türkiye'ye doğrudan bir etkisi ve katkısı olmasını beklemiyorum açıkçası çünkü orada çok genel bir söylem var, o dava özellikle, hani pek çok devlete karşı açılmış bir dava. Prensipten olarak, genel olarak bir şey oluşturabilir ama bizim burada haksız fiil tazminat sorumluluğu... Çevre Kanunu'nda buna dair açık hükümler var çünkü. Ne yazık ki çevre hukuku alanında birikim ve deneyim eksikliği söz konusu olduğu için kullanılmamış çok fazla sayıda enstrüman var Türkiye'de. Biz var olan mevzuatın o anlamda çok yeterli olduğunu düşünülüyor. Yani umarım gerek kalmaz ama termik santralden üretilecek enerji asla ucuz değil, çok çok yüksek maliyetlerle

T B M M
Tutanak Hizmetleri Başkanlığı
İncelenmemiş Tutanaktır

Komisyon : Küresel Tarih :1/6/2021 Saat : Kayıt:Küresel Stenograf: Uzman : Sayfa: 56

geliyor ve bu bilimsel bir gerçek. Hani Marmara Denizi'ndeki bugün o deniz salyası denen şey, bütün Marmara'daki, bütün işte farklı siyasi görüşlerden belediyelerin yönettiği ve herkesin sorumluluğun olduğu bir şey. Ergene Nehri'yle ilgili, keza onun da hepsinin kümülatif bir etkisinin olduğu çok açık ve yakın zamanda çözemeyeceğiz yani gözümüzün önünde yok olan, hani elde etmek için onca güçlük çekilen, bizim olduğu için çok gurur duyduğumuz bir bölgeyi biz şu anda yaşanamaz hâle getirmek noktasındayız. O yüzden bunların hiçbirisinin ötelenebilecek bir tarafı yok ve burada bu oydaşlığın, işte bu mutabakatın acil ve hızlı çözümlere yönelmesi bizim için yani bütün yurttaşlar için çok önemli. Biz de bu konuda daha öncekilerden farklı olarak yani davalarla insanların karşısına çıkmak değil ama gerekli noktalarda danışma görevimizi yerine getirmek için çalışmaya devam edeceğiz Barolar Birliği olarak.

Davet ettiğiniz için çok teşekkür ederim, sağ olun.